

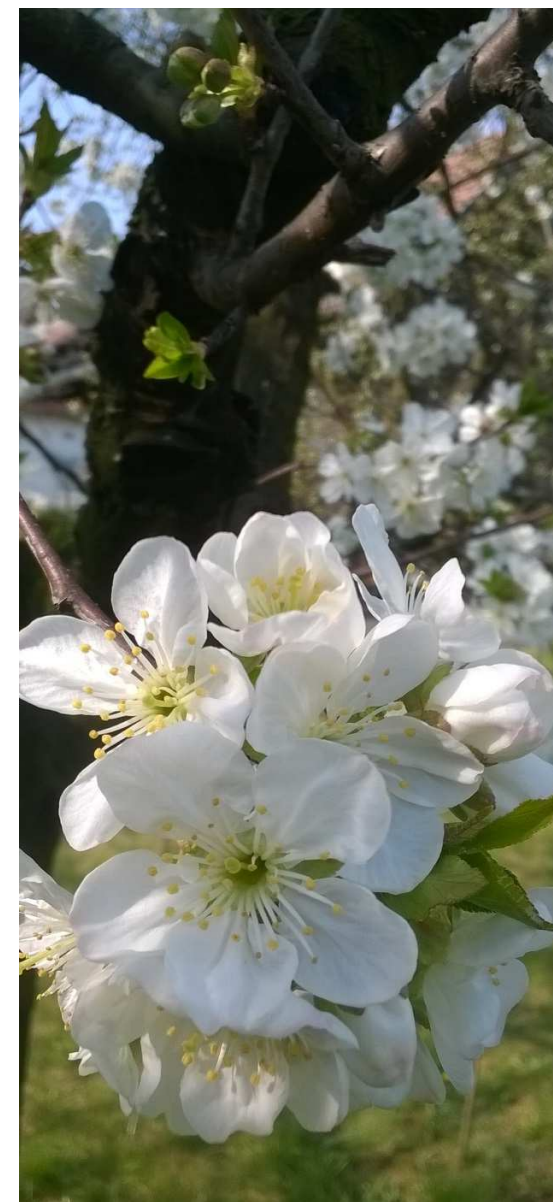
NAGYKÖRŰ

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV



TARTALOM

- | | |
|---|-------|
| 1. Bevezetés | 1. o |
| 2. Nagykörű bemutatása | 4. o |
| <i>Általános településképi, településkarakter</i> | |
| 3. Örökségünk | 11.o |
| <i>A településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji- és természeti értékek, településképi jellemzők</i> | |
| 4. Településképi szempontból meghatározó területek Nagykörűben | 24. o |
| <i>eltérő karakterű területek lehatárolása, a településképi, arculati jellemzők és településkarakter bemutatásával</i> | |
| Történelmi településrész | |
| Nagytelkes lakóterület | |
| Általános lakóterület | |
| Beépítésre nem szánt területek | |
| 5. Általános ajánlások | 28. o |
| <i>A településképi minőségi formálására vonatkozó ajánlások, építészeti útmutató</i> | |
| a) Történelmi településrészre, Beépülő településrészre, | |
| Magasság, Tetőhajlásszög, Anyaghasználat (színek), Telepítés, | |
| Kerítések, Közterek, közparkok, Utcák, Részletek (nyílászárók, | |
| oromfalak) | |
| b) Ajánlások / Beépítésre nem szánt terület | |
| 6. Jó példák / épületek, épített részletek | 43. o |
| <i>ajtók, ablakok, anyaghasználat, színek, homlokzatképzés, kerítések, kertek, zöldfelületek kialakítása</i> | |
| 7. Jó példák / sajátos építményfajták | 48. o |
| <i>sajátos építményfajták, reklámhordozók, egyéb műszaki berendezések</i> | |



1. BEVEZETÉS

Szöveg: Szabó Szidónia

*„Ide születtem, ebben a faluban élek.
Ez az a hely ahol én semmitől sem
félek.*

*Kanyargó, poros út rád oly sokat
léptem, Odavittél engem ahová csak
kértem.”*

A kézikönyvben nem tudjuk feltárni a település teljes egészét, nem tudunk bemutatni minden épületet, de törekszünk a legjellegzetesebb, a település karakterét, arculatát meghatározó példákat megjeleníteni a teljesség igénye nélkül.

Nagykörű tipikus honfoglalás-kori tiszai, magas parti település. A falu szerkezete mindmáig megőrizte az ősi szerkezetét. A Tiszához közel, egykori ártéri magaslaton fekszik az ősi falumag. Itt kis, elaprózott telkek sorakoznak, kanyargós, szűk utcákra nyílv. Rendkívül jellegzetes a sok zug léte, amely az egykori nagycsalád telkének fölosztásával jött létre. Ezek a településrészek még őrzik a múlt század elejének hangulatát. A falumagtól sugár irányban kifelé haladva találjuk az egyre szélesedő utcákra nyíló nagy telkeket. Ez az egykori gazdasági területe volt a családoknak, itt épültek fel a gazdasági épületek, itt tartották az állatokat. Később fokozatosan állandó lakóhellyé vált ez a településrész is, és a falu külterületén kialakított, egyre sokasodó tanyák vették át a gazdasági funkciókat. Nagykörű külterületén az 1950-es évekig számos tanyabokor és sok-sok egyedülálló tanya is volt. A legjelentősebbek Csataszög,

Fotó: Jerkovics Zsófia



Forráspart, Nagy-Hegyes, Berek. Csataszög ma önálló település.

Nagykörű további jellegzetességei a falu mai belterületén húzódó homokhátság (pl. Legdombja) hatalmas kertjei. Ezek esetenként 0,5 – 1,0 ha nagyságúak is lehetnek. Itt sokáig szőlőtermesztés folyt (Öregszőlő településrész), majd a telkek fokozatosan gyümölcsösökké, kertekké alakultak.

Nagykörű vonzerejét kiemelkedően szép és nyugodt környezete adja, valamint a homoki történelmi cseresznyés léte és történelmi jelentősége határozza meg. Ez a cseresznyés ad lehetőséget arra, hogy a település kiemelkedjen a hasonló adottságokkal rendelkező községek közül.

Az 1960-1970-es években a falu terjeszkedése folytán egyre több, korábban gyümölcsösként használt telek beépítésre került. Sőt egy új településrész is létrejött, az Újtelep.

Nagykörű abban is eltér az átlagos Tisza-parti településektől, hogy nem egy, hanem három központi része van. Az egyik a történelmi faluközpont, amely egyben az üdülőövezet szíve is, a másik az 1970-es években egy új út megnyitásával kialakított közigazgatási intézményi központ, a harmadik pedig az Újtelep településrész központja, amely elsősorban kereskedelmi központ.

A településszerkezet legmeghatározóbb elemei az utcák, utak a település történelmi magjában keskeny kanyargósságukkal ma is őrzik az egykori település ismérveit.

Mint minden településen, így Nagykörűben is megtalálhatók a különböző időszakok jellegzetes építészeti alkotásai.



A lakóházak nagy része az 1950-es évek után épült. A korábban épült házakra jellemző az utcára merőleges nyeregtető, a tornácos „háromosztatú” ház, valamint ennek továbbfejlődött változatai. Az 1950-es évek közepétől a sátoztetős kockaházak terjedtek el. Az utcák fésűs beépítést mutatnak, amelyeknél előkertes és utcavonalas házelhelyezési mód is előfordul.

Az 1980-as évek tetőteres, az utcára merőleges gerinccel készült háztípusai is megfigyelhetők. Az utóbbi években megjelent néhány laposabb hajlásszögű tetővel készült, „amerikai”, vagy „mediterrán” típusú ház is. A régi házak közül egyre többet újítanak fel, vagy a lebontottak helyére épül új, korszerű, a mai igényeket kielégítő épület.

*„És ti barátaim, hatalmas fák, bokrok,
Büszkén álltok rég itt, mint a görög-
szobrok.
Meséitek elvitt a régi-régi múltba,
Visszatekinttem, majd felébredtem
újra.”*

Nagykörű közigazgatási területe bővelkedik védett természeti értékekben. Találkozhatunk nemzetközi természetvédelmi oltalom alatt álló – nemzetközi egyezmények által védett – NATURA 2000 besorolású országos jelentőségű védett természeti területekkel, különleges madárvédelmi területekkel, kiemelt jelentőségű természet- megőrzési területekkel, valamint helyi védelemre tervezett területekkel.

Településünkön védett növények, mint például réti őszirózsa (*Aster sedifolius*), fehér tündérrózsa (*Nymphaea alba*) stb., találhatók, a Tiszára és hullámterére elsősorban a fán fészkelő madarak, illetve a vízhez és az erdőhöz kötődő kételtű, hüllő és emlősfajok előfordulása jellemző, míg a mentett oldali gyepeken és más mezőgazdasági területeken, elsősorban a földön fészkelő madárfajok a jellemzőek, de előfordulnak védett kételtűek, hüllők és emlősök is.

A kézikönyv célja, hogy bemutassa Nagyörű község természeti környezetét, épített örökségét és természeti értékeit, mindazon elemeket, melyek a településre jellemzők. Fontos, hogy Nagyörű épített, a természeti környezete, a helyi szokások, és elvárások teremtsék meg az összhangot és hagyományt, mely környezetünk alakításához, formálásához - legyen az egy építmény, üzem, vagy közérdeket szolgáló bármilyen létesítmény –segítséget nyújthat. A kézikönyv ajánlásai nem kötelező érvényűek. Reális képet ad a település arculatáról, megismerteti a lakóközösség akaratát, „szokásjogát”, mindez azonban nem jelenti azt, hogy a

változtatásra és egyben a változásra településünk nem nyitott. A település karakteréhez illeszkedő, új, modern környezet kialakítását úgy kell megteremteni, hogy a település a szépségét, értékeit és egyéniségét ne veszítse el.



*„Ismerős kis házak sorakoznak rendben,
E kis házakban, igaz emberekre leltem.
A szomszéd anyóka ki mintha anyám volna,
A postás ki siet, mert a leveleket hordja.*

*Kanyargó Holt-Tisza most hozzád szólok,
Hányszor lesétáltam ringó csónakidhoz.
Már megnyugodtál bár valaha siettél,
Kicsiny falu alatt otthonodra leltél.”*

Részletek: Tögyi János Szülőfalum

2.

NAGYKÖRŰ BEMUTATÁSA

*Általános településkép,
településkarakter*

*Forrás: Nagykörű várossá nyilvánítási
kezdeményezése dokumentum*

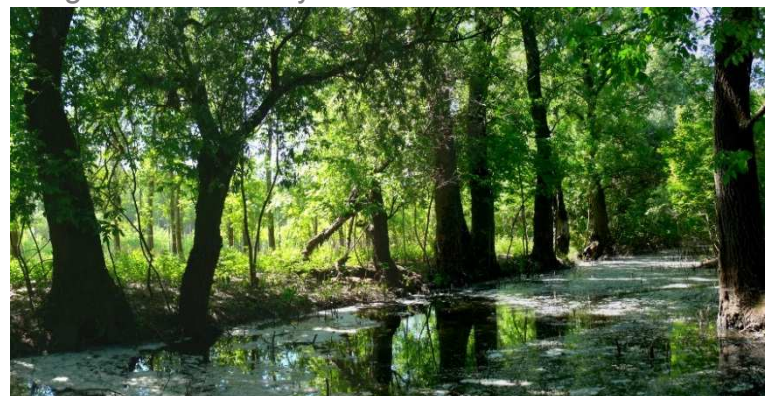
Nagykörű község ősi magyar település a Tisza jobb partján. Jász-Nagykun-Szolnok megyében a megyeszékhelytől – Szolnoktól - mintegy 30 km-re, ÉK-re helyezkedik el. A régi oklevelekben föllelhető iratokban sokféle néven szerepelt: Curu, Kewrew, Kyrn, Kyrfi, Kürü, Nagy-Kürü, Nagy-Körű. Bőséges – e területről származó - régészeti lelet áll rendelkezésünkre, amely bizonyítja, hogy a település a neolitikum óta folyamatosan lakott hely. A közigazgatási terület több pontján nagy mennyiségben kerültek elő kőkori, rézkori, bronzkori, vaskori és avarkori eszközök. Az adott kor viszonyaihoz képest mindig jelentős népesség lakott

itt. A honfoglalás korból pedig legalább két, leletekben kifejezetten gazdagnak mondható temetőt ismerünk. A 2010-es honfoglalás kori lelet különlegességei és nemesfémekben való gazdagsága a környező települések leleteinek egybevetésével, joggal fölveti a Közép-Tisza-menti törzsi központ lehetőségét.



Forrás: <https://mnm.hu/hu/nagykorun-elokerult-honfoglalas-kori-leletek-restauralasa>

A falu lakosságának megélhetését egyértelműen az a táj biztosította, amelyben élt. A körűi határ mezőgazdasági művelési ágak szerinti megoszlása igen sokszínű volt. A Tisza árterén élő közösség ártéri gazdálkodást folytatott.



Fotó: Tóta Gábor

A Tisza, árvizével évenként többször is megöntötte a körüi földeket. Kialakult egy folyó menti kultúra. Az ártéren megtalálhatók voltak az állandó és időszakos vízfolyások, az egész évben vízmentes magaslatokra pedig a lakosság építkezett.

A gazdálkodó ember nem a környezete megváltoztatásával, hanem a természetben kialakult, a meglévő egyensúly minél jobb fenntartásával biztosította megélhetését. A halgazdálkodás, az erdő –, a nád –, a rétgazdálkodás, a szántóföldi növénytermesztés, a juhászat, a méhészet, a szarvasmarha tenyésztés, lótenyésztés, baromfitenyésztés biztosították a megélhetést.

Forrás: Rimóczi Árpád: Tiszavilág Ökotúrák



A gyümölcsstermesztés fellendülése a XVIII. századra esik. Orczy Lőrinc földbirtokos gyümölcs és szőlőtermesztésre alkalmas „szőlőföldeket” adományozott a körüi gazdáknak, zselléreknek 1751-ben. A föld örökölhető birtoka lett a vállalkozóknak, s így egy bizonyos vagyonosodás kezdődött.

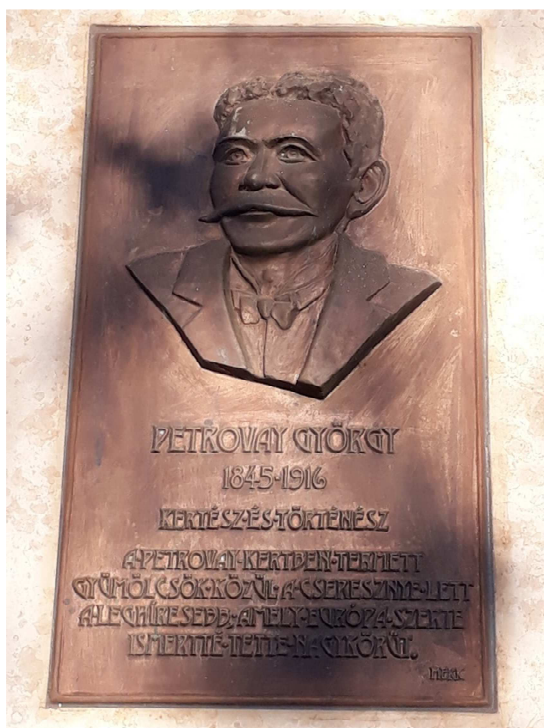
Látva a jó talajviszonyok és éghajlati viszonyok közt bőven termő kertek hasznát, a Petrovay család legfiatalabb gyermeke Petrovay György 1870-ben gyümölcsöst és faiskolát létesített saját örökölt birtokán. Minden munka végzésére helybeli munkaerőt foglalkoztatott, akik a tanult fogásokat alkalmazni tudták a saját kertjeikben is. Így vált „mintakertté” a 25 holdas Petrovay kert. A jól működő, életerős csemetéket előállító faiskola országos hírnévre tett szert. Egyik méltatója egyenesen Nagykörű Széchenyiének nevezte a gazdát.



Forrás: nagykoru.hu

Tehát mondhatjuk, hogy a nagykörűi cseresznyetermesztés közel kétszáz éves múltra tekint vissza. A legnagyobb hasznát hozó cseresznye egyre meghatározóbbá vált. Egészen az 1970-es években kiteljesedő gyümölcstelepítésekig Nagykörű látta el cseresznyével a környező településeket, beleértve a kisvárosokat is főleg az alsó-jászsági és a közeli nagykunsági városokat (Besenyszög, Törökszentmiklós, Kisújszállás, Kenderes, Fegyvernek).

Az a cseresznyefajta, amely Nagykörűt országos, sőt egy időben világhírűvé tette, az egy tájfajta, amely ismereteink szerint csak itt van jelen. Ez a tájfajta a germersdorfi és a badacsonyi óriás fajtákhoz hasonló, de nem azonos velük.



Természetesen a nagykörűi cseresznyésekben számos más fajta is található. Az új ültetvényekben pedig a legújabb fajtákkal találkozhatunk. A történelmi cseresznyésben az önmagában is természeti értéket képviselő 8-10 méter magas, hatalmas koronával bíró cseresznyefák még mindig jelentős számban élnek és teremnek. Az új ültetvényekben már sűrűn telepített alacsony, intenzív

növekedésű fák vannak. A közigazgatási területen belül 5 cseresznyetermő területet különítünk el.

Községünk lakóinak száma jelenleg meghaladja az 1600 főt, és további emelkedő tendenciát mutat. A település tiszta, rendezett, gondozott, az infrastruktúra teljes körű. Nagykörűben a lakóterületek nagy része a belterületen található. Van néhány külterületen található tanya is. A településszerkezet legjellemzőbb elemei, az utcák, utak a település történelmi magjában keskeny kanyargósságukkal ma is őrzik az egykori településtípus ismérveit. Az övezeten belül jól elkülönül a kialakult kistelkes történelmi központ lakóterülete, és körülötte elhelyezkedő nagytelkes, gazdálkodásra is alkalmas falusias lakóterület.

Fotó: Jerkovics Zsófia



Mint minden településen, így Nagykörűben is megtalálhatók a különböző időszakok építészeti alkotásai. A korábban épült házakra jellemző az utcára merőleges nyeregtető, a tornácos „háromosztatú” ház, a későbbi időkben a sátoztetős kockaházak terjedtek el. Az utcák fésűs beépítést mutatnak, amelyeknél előkertés és utcavonalas házelhelyezési mód is előfordul.

1980-as évek tetőteres, az utcára merőleges gerinccel készült háztípusai is megfigyelhetők. Az utóbbi években megjelent néhány laposabb hajlásszögű tetővel készült, „amerikai”, vagy „mediterrán” típusú ház is. A régi házak közül egyre többet újítanak fel, vagy a lebontottak helyére épül új, korszerű, a mai igényeket kielégítő épület.

A településen több – jellemzően három – központi rész alakult ki. A kisvárosias lakóterület besorolású településrészek közül az első a település történelmi központjában jött létre, jellemzően kereskedelmi egységekkel, piactérrel, de itt kapott helyet az Ökoturisztikai Látogatóközpont, a szabadtéri színpad, valamint a játszótér is.



A másik központi rész a Május 1 út mentén található intézményi központ, ahol a Polgármesteri Hivatal, az óvoda, a bölcsőde, a Művelődési Ház, az orvosi-, fogorvosi- és védőnői rendelő, a gyógyszertár, a családsegítő iroda, valamint a közelben lévő általános iskola kapott helyet.



A harmadik központi rész az Orczy tér, amely piacterével, parkjával és kereskedelmi egységeivel az újabban kialakult központok közé tartozik.



Fotó: Jerkovics Zsófia



Fotó: Farkas Renáta

A TELEPÜLÉSSZERKEZET

Szöveg: Farkas Renáta

A település telekszerkezetét vizsgálva három részre bontható. Az ősi falu telkei szabálytalanok, utcahálózata szintén szabálytalan, a régi szőlők helyén kialakult lakóterület telkei nagyméretűek, míg az újabban kialakított településrészt szabályos telkek és derékszögű utcahálózat jellemzi, amelyek korunk műszaki racionalitásának szülöttei. A beépítési módban és a telekhasználatban oldalhatáron álló, fésűs beépítés (az utcai oldalon a lakóház, majd az egyre csökkenő méretű gazdasági épületek) a jellemző.



A települést jellemző lakóépületeket a XIX. század végén általában maguk építették az emberek. Ezen épületek falazata vályogból, tetőhéjazata eredetileg nádból, gyékényből készült. A településen ma már kevés nádtetős épület található, helyét átvette a cserép.

A háromosztatú (szoba-konyha-kamra) épületek alaprajzilag két csoportra oszthatóak, a tornácos illetve a tornác nélküli épületekre.



A tornác nélküli épületek enyhén aszimmetrikusak, amit fokoz a ház középtengelyétől kicsit elhúzott, egyetlen utcai ablak. A két szimmetrikusan elhelyezett ablak a századforduló óta vált általánossá.

A tornácos házakat két típusra oszthatjuk. Az egyiket a ház egész hosszában végighúzó, az udvar felől szabadon álló, oszlopokkal tagolt, nyitott tornác, a másikat csak a pitvar előtt lévő, a házba bemélyedő lopott tornác jellemzi.

Az előbbi típus tornácát az utca felől fal vagy ajtó zárja le. Méretüket tekintve a földszintes, egy egységet magukba foglaló épületek vannak meghatározó számbeli túlsúlyban a településen.

Fotók: Jerkovics Zsófia



3. ÖRÖKSÉGÜNK

A településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji- és természeti értékek, településképi jellemzők

Forrás: Nagykörű várossá nyilvánítási kezdeményezése dokumentum

Természeti értékeink

Nagykörű közigazgatási területe bővelkedik védett természeti értékekben. Találkozhatunk nemzetközi természetvédelmi oltalom alatt álló – nemzetközi egyezmények által védett – NATURA 2000 besorolású országos jelentőségű védett természeti területekkel, különleges madárvédelmi területekkel, kiemelt jelentőségű természet megőrzési területekkel, valamint helyi védelemre tervezett területekkel.

Az épített környezet védelme

A község területén jelenleg négy műemlék található, ezek közül kettő késő barokk egyházi emlék, míg kettő népi műemlék. Nagykörű lakásállományának közel fele követi a hagyományos beépítési módot, de a valóban értéket képviselő házak száma is több tucat, egész utcák őrzik máig a XIX. század végi, XX. század eleji arcukat.

Országos műemlékvédelem alatt álló építmények:

Barokk műemlék a Nepomuki Szent János-szobor a Majzik Viktor utcában. Műemléki száma 4027. A volutában végződő ívelt párkánnyal lezárt talapzaton álló szoborcsoport keletkezése 1801-re tehető, amelyet 2009-ben az Önkormányzat restauráltatott.



Szintén késő barokk műemlék a római katolikus templom, műemléki száma 4026. A templom építését 1766-ban kezdték, 1784-ben fejezték be. A templomkertben egy gyönyörű, falusi, fakeresztes golgota áll. A hozzá vezető úton a tematikus sétány mentén stációk sorakoznak, korabeli sírkövekkel.



Fotó:
Jerkovics
Zsófia

Népi műemlék a halászház, a Majzik Viktor utca 5. szám alatt található, műemléki száma 9562. A XIX. század első felében épített, fésűs beépítésű, földszintes, mestergerendás, nyeregretetős, deszkaoromzatos ház különlegessége az udvari homlokzaton túlnyúló, fiókgerendákra támaszkodó, magas gerendákon ülő ereszt.



Fotó: Jerkovics Zsófia

A település másik nyilvántartott értékes épülete az Alkotóház néven ismert lakóház, amely Szabadság tér 9. szám alatt található. Műemléki száma 9467. A historizáló épület fésűs beépítésű, földszintes, síkfödémű részben alapincézett nyeregretetős lakóház. Utcai homlokzata vakolatdíszítésekben



bővelkedik, oromfalán lombfűrész- díszítéssel, oromcsúcsán kereszttel épült. Az udvari homlokzatához a téglapilléres tornáccal utólag építették.

Helyi védelembe vett építmények:

A templomkert síremlékei:

A templom melletti egykori temetőből néhány síremlék maradt. Ezek kizárólag egykori plébánosok sírjait jelzik.

A tájház:

Az 1996-ban létrehozott tájház egy közel 100 éves parasztházból alakult, az egykori Nádas-féle gazdaházban található. Háromosztatú, palatetős udvari részén faragott tornácos lakóépület, melyhez a gazdasági melléképületek folytatólagosan hozzáépültek. A házhoz kocsibejáró, nagyméretű udvar, telek is tartozik, mely megsejteti a látogatóval az egykori tulajdonos gazdálkodásának átlagon felüli méreteit.

Az ide látogatók helytörténeti kiállítást tekinthetnek meg, megismerhetik a régi idők emlékeit és hagyományait. A hatvanöt férőhelyes borozóban csoportos rendezvények, esküvők, előadások zajlanak. A népiesen kialakított százhusz férőhelyes szabadtéri fedett csűr is ezt a célt szolgálja. Az ide látogató vendégeket helyi alapanyagok felhasználásával készült ételek, falusi ízei várják. Kóstolhatnak kemencés ételeket, elfelejtett pásztor különlegességeket, valamint a helyi cseresznyés specialitásokat



A temetőben található, és a település történelméhez kötődő személyek sírjai:

Egyik legrégebbi művészi értékű alkotás, a Petrovay család kriptája. A temetőben védett még néhány, gondosan kidolgozott kovácsoltvas kerítéssel körülvett gránit síremlék.

Köztéri szobrok, alkotások:

I. Világháborús emlékmű:



Az I világháború harcterein elesett nagykörűi katonák, hősi halottak emlékére állították fel 1929. október 20-án Székely Károly szobrát. A II. világháborúban azonban a megszálló szovjet csapatok megrongálták. Majd a megsérült szobrot (lelőtt fej pótlása) Wágner Péter javította ki 1948-ban.



Kopjafa 1956 emlékére:

Közvetlenül a rendszerváltást megelőzően 1989-ben faragta egy helyi tanító, Kőhalmi Antal. A rendszerváltást követően az Általános Iskola és egyben a település 1956-os megemlékezése is a szobor körül zajlik. Felújítására 2014-ben, a Május 1. út sétányá alakításakor került sor.

Fotó: Jerkovics Zsófia

II. Világháborús emlékmű:

Az önkormányzat pályázati forrást és lakossági adakozást is felhasználva készítette a szolnoki Pogány Gábor Benő szobrászművésszel. A szobor eltér a klasszikus világháborús kompozícióktól.



Trianoni emlékmű:

Egy nagykörűi öntudatos polgár gyűjtéséből vált lehetővé az I. világháborút követő szégyenletes Trianoni békeszerződésre emlékeztető emlékmű felállítása. Horváth Ferenc jelentős összeget gyűjtött össze, amelyet az önkormányzat kiegészített. Az alkotó Győrfi István karcagi szobrászművész.



Illés-kő:

Az egykor a falu nyugati határában álló kultikus emelvényt a település a belterületre hozta és itt állította fel, az egykori gazdasági iskola mellett. Egyesek szilárdul hiszik, hogy az Illés-kő valójában egy meteorit kő. Az Illés-kőnél látható képet Baranyó Sándor ajándékozta a településnek 1988-ban.

Fotó: Jerkovics Zsófia



Daphne – Tisza szobor:

A régi piactéren felállított, tölgyfából készült szobor Velekei József Lajos szentendrei lakos alkotása. Bognár József gátör javaslata volt, hogy a 2000-es tiszai magas víznél védekezők emlékére valamilyen emlékoszlopot emeljünk. Ebből az ötletből nőtte ki magát a szoborállítás. Ezért is találó név a „Tisza”.



Szent István öröksége:

A Templomtéren álló festett, tölgyfából készült szobor, az államalapításnak állít emléket. A kompozíciót és a díszítést a mitikus magyar történelem ihlette és az Árpád-korban ismert ábrázolásokkal rokonítható. Az alkotó Blaskó Sándor szobrászművész. Üzenete: „Járjuk az ősök útját, ne felejtsük, hogy Boldogasszonyunknak ajánlotta István király az országot.

Őrizzük a fényt, ami ezt a tudást jelenti, amire nagy szüksége lesz még a világnak. Ez „Szent István Öröksége.” (Blaskó Sándor)

Forrás: tiszaiiphenes.hu



Honfoglalás emlékére:

A 2010-ben feltárt gazdag leletanyagú honfoglaláskori temető helyén felállított mészkőszobor Suba László erdélyi szobrászművész munkája. A szobor érdekessége: felállítását követő pár hónappal később tőle néhány méterre találták meg a honfoglaláskori sírokat.

Fotó: Jerkovics Zsófia



Nap kapu:



Fotó: Jerkovics Zsófia

A 1996-ban kizárólag faragott farönkökből készült játékokkal felszerelt játszótér fő díszének szánta a település a Velekei József Lajos szobrászművész által megálmodott és megvalósított szobrot.

Kariatida:

Az önkormányzat törekszik arra, hogy ne csak a fontosabb, forgalmasabb tereken állítson szobrokat, hanem a település kisebb terein is. Petrovics István szobrász alkotása az Arany János és a Vörösmarty utca találkozásánál levő kis téren áll.



A kísértés:

Az Orczy tér első köztéri szobra Franyo Mackovic délvidéki szerb szobrász faragása.

Tűzangyalok:

A temető kapujában álló Tűzangyal pár a temető őrzői, Velekei József Lajos művei. A szobrok 1998-1999- ben képszülték el és kerültek ünnepélyes keretek között kihelyezésre, felavatásra.

Fotó: Jerkovics Zsófia



A teremő:

A temető központjában álló 7 méter magas impozáns szobor a „másik világba” érkezőt fogadja. A szobor megformálásában fontos volt, hogy a vallásos hittől függetlenül „mindenki számára” elfogadható teremő szobra jelenjen meg. A művet Velekei József Lajos készítette.



Krisztus:

A nagyörüi származású Guth Sándor és felesége adományozta a temető második kapujában álló mészkőből készült Krisztus szobrot.



Cseresznye-kapu:

A cseresznye fajtagyűjtemény bejáratában áll két darab cseresznyefából kialakított faragott cseresznyefa szobor, melyek Veres Nándor tervei alapján készültek.



Harcos:

A Látogatóközpont előtt áll Velekei József Lajos szimbolikus műve.



Sárkányölő Szent György:

A Bölcsőde bejáratánál áll egy nyári nagykörűi alkotó táborban létrehozott alkotás. Szalay Pál szatirikus képző- művész alkotása.

Anyaméh:

A Nagykörűi Galéria bejáratánál áll, a fiatal tehetséges dunántúli szobrász Fűkő Béla alkotása.



A vén zászlótartó:

Pontosan a falu határában áll, a Szolnok felől bevezető út mellett felállított szobor, mely Suba László műve.



A búsuló juhász:

A Hősök terén levő kis park közepén álló tölgyfából készült szobrot Suba László készítette.



Boldogasszonyunk:

Fotó: Jerkovics Zsófia

Plébánia melletti Magyar Rózsák kertjének közepén méltó környezetben tekint nap, mint nap az arra járókra Blaskó Sándor szobor kompozíciója, amely Szűz Mária Boldogasszonyunkat ábrázolja karján a Megváltó Kiséddel.



Szimbolikus kapuk:

A Szimbolikus kapuk elkészítése azon az elképzelésen alapszik, hogy a szobrászat és a térformálás eszközeivel hozzon létre egy, az elhunytakhoz és az élő hozzátartozókhoz egyaránt méltó, harmonikus, de egyúttal filozofikus környezetet is, mely segít számot vetni az Ember életútjával, átlépésével egy másik dimenzióba, és segít mindezt megélni az itt maradóknak. A temetői szobor kompozíció része a három szimbolikus kapu, melyek felvezetnek a temető kapujához. A temetőbe látogatók a születés, a házasság, a halál kapuin átsétálva kerülnek, a falusiak régi hitében a másik világ, a temető kapuját őrző tűzangyalok elé. A tűzangyalok alatt átsétálva már a halottak birodalmába lépnek be.



1.Kapu: A születés

A születés kapu két oszlopa – férfi és nő – a két szülő, közöttük a megszülető új élet szimbolikus megfogalmazása.

2.Kapu: Az Élet

A második kapu az élet, a magasba törés, kiteljesedés, az egészsé válás szimbólumait hordozza.

3.Kapu: Az Elmúlás

Az elmúlás kapuja, az elvágott, bevégzett utat jeleníti meg, a halál méltóságát adja vissza.

Kopjafa Romzsa János emlékére:

A temető előtti téren Sándor János erdélyi fafaragó művész által készített kopjafát mind emberi, mind szakmai szempontból példakép, 40 évig a faluban tanító Romzsa János iskolaigazgató tiszteletére állította az Önkormányzat.



A szobrok mellett figyelemre méltó örökségnek számítanak a Nagykörűben található norton kutak.



4.

TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK NAGYKÖRŰBEN

*eltérő karakterű területek lehatárolása,
a településkép, arculati jellemzők és
településkarakter bemutatásával*

Szöveg: Farkas Renáta

-  Történelmi településrész
-  Nagytelkes lakóterület
-  Általános lakóterület

Az egyéb jelek nem településképi szempontból meghatározó területeket jelölnek, azok az OSM térkép saját jelei.

Szolnok

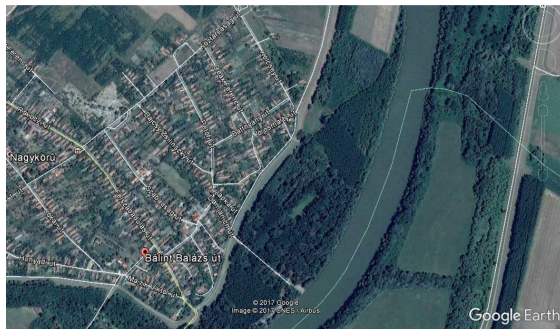


A térkép OSM alaptérképre EX!GIS-i programmal készült

Fegyvernek

TÖRTÉNELMI TELEPÜLÉSRÉSZ

Nagykörű utcahálózata ma is őrzi a katonai felméréseken ábrázolt településszerkezet jellegzetességeit. A történelmi településrész lefedi a második katonai felmérésen már látható településmag és kertségek területét



Fotó: Google Earth

A településrészre szabálytalan utcavezetés, viszonylag kisméretű telkek jellemzőek, melyek a terület Tiszához közelebbi részén a legkisebbek. A túlnyomóan oromfalas, két ablakszemes, utcára merőleges gerincű épületek oldalhatáron állóan helyezkednek el. Az utcaképek még mindig őrzik a régi, hagyományos formájukat.

Nagykörűben évekkel ezelőtt elindult az az öröndetes folyamat, hogy a hagyományos lakóházak múltban átalakított homlokzatán visszaállítják a két ablakszemet.



Forrás: Nagykörű várossá nyilvánítási kezdeményezése dokumentum

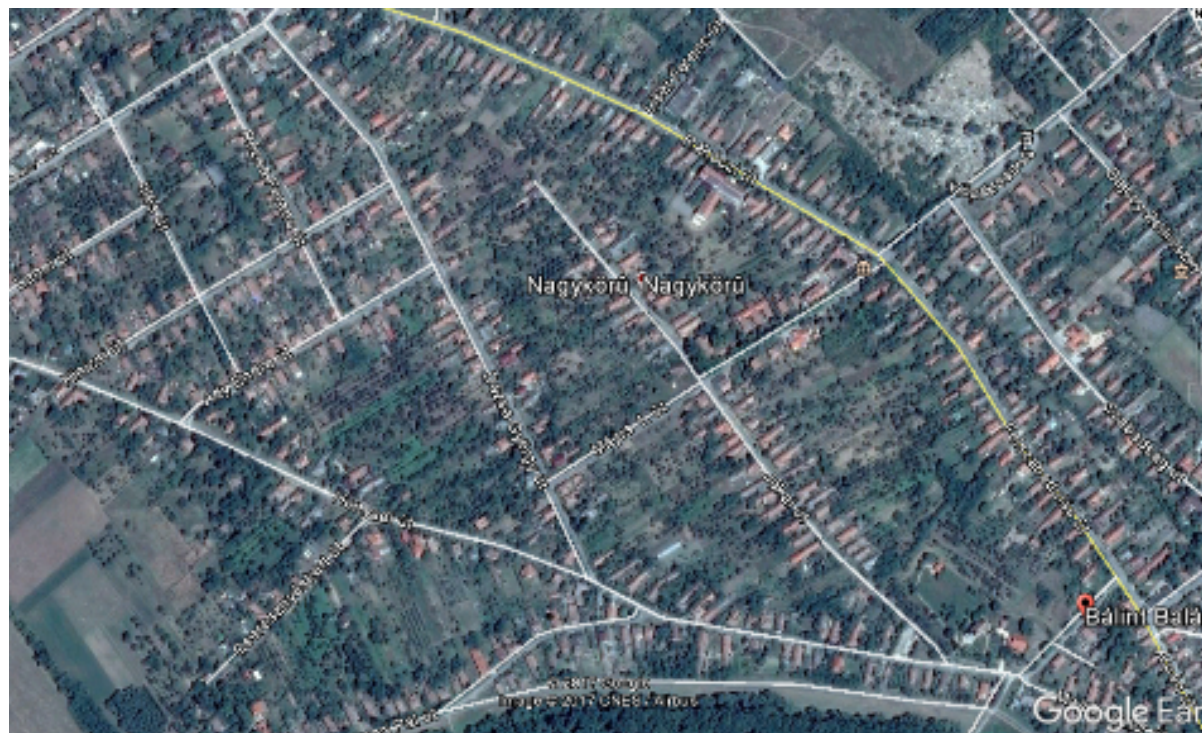
NAGYTELKES LAKÓTERÜLET

A történelmi településrészhez csatlakozó nagytelkes lakóterület a régi szőlők területéből alakult ki. Az utcák vonalvezetése itt sem szabályos, az épületek jellemzően utcafrontra épültek, oromfalasok, utcára merőleges gerinccel. A beépítési mód, az utcakép jellegében megegyezik a történelmi településrészen találhatóival.



Forrás: <http://mapire.eu/hu/>

A tömbök belsejében a mai napig folyik növénytermesztés. Elsősorban gyümölcs és zöldségtermesztés.



Fotó: Google Earth

ÁLTALÁNOS LAKÓTERÜLET

Az általános lakóterületen tervezett, szabályos utcahálózat található. A beépítés módja a másik két településrészszel megegyező, oldalhatáron álló, utcára merőleges gerincű, oromfalas lakóépületek jellemzik. A melléképületek a lakóházak mögött helyezkednek el, a kart vége felé egyre csökkenő gerincmagassággal.



Forrás: <http://mapire.eu/hu/>



5. ÁLTALÁNOS AJÁNLÁSOK

a településkép minőségi formálására vonatkozó ajánlások, építészeti útmutató

Szöveg: Farkas Renáta

Bár Nagykörű települési területét településkarakter szempontjából három részterületre osztottuk, a különböző területekre vonatkozó építészeti ajánlások javarészt megegyeznek. A belterületi eltérő településkarakterek között a legszembetűnőbb különbség a múltbeli életformából adódó telekméret, illetve a legújabban beépült településrészen a tervezett utcahálózat. Éppen ezért ez a kézikönyv a három településrészre egyformán vonatkozó ajánlásokat egy fejezetben mutatja be.

Mitől szép egy település? Nehéz erre válaszolni, hiszen ami az egyik embernek tetszik, a másiknak nem feltétlenül. Településeink arculatának kialakításakor talán nem is a szépség a cél, hanem a harmónia megteremtése. Hiszen megfigyelhetjük, hogy a környezetéből kiemelt, csak önmagában vizsgált és szépnek tartott épületeket mindenféle kontrol nélkül egymás mellé helyezve bizony könnyen zaklatott utcaképet kaphatunk. E fejezetben olyan ajánlásokat próbálunk megfogalmazni, melyek a célul kitűzött harmónia megteremtését szolgálják.

MAGASSÁG

Nagykörű területén található lakótelkeken az épületek jellemzően földszintesek, ritkán tetőtér beépítések. Intézmények a történelmi és a nagytelkes településrészen is találhatóak. A történelmi településrészen található középületek harmonikusan illeszkednek a környező beépítéshez. A nagytelkes lakóterületen kialakult központ intézményei közül a községháza és az általános iskola emelkedik ki emeletes kialakításával. A harmonikus utcakép megőrzése, illetve kialakítása érdekében az újonnan épülő épületek magasságát a környező beépítéshez igazodva kell meghatározni. A túlságosan eltérő magasságú épületek megbontják a házak harmonikus ritmusát.



TETŐHAJLÁSSZÖG

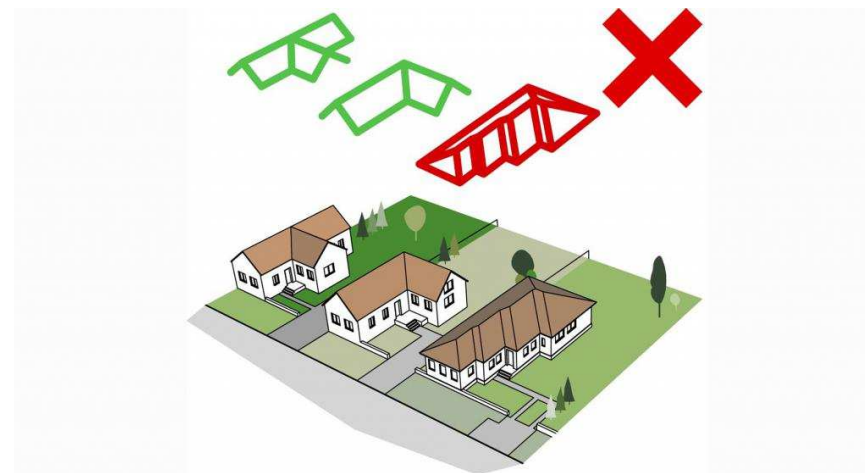
Nagykörű eltérő karakterű településrészein az épületek tetőformája jellemzően utcára merőleges gerincű nyeregtető, oromfalas kialakítással. Az egységes képet csak ritkán töri meg ettől eltérő tetőformájú lakóépület.

Az intézmények egyedi, az általánostól eltérő tetőkialakítása azonban természetes, hiszen településen belüli kiemelt szerepüket ez az eltérés is jelzi.

Oromfalas, utcára merőleges gerincű épületek közé sem a sátoztetős, sem a tördelt, „mediterrán” tetőforma beékelése nem kívánatos.

Az oromfalasan kialakított, egyszerű nyeregtetős épületek mellett idegenül hat a kontyolt kialakítású, tördelt tetőforma.

Törekedni kell a jelenlegi formák és tömegképzések megőrzésére.



ANYAGHASZNÁLAT (SZÍNEK)

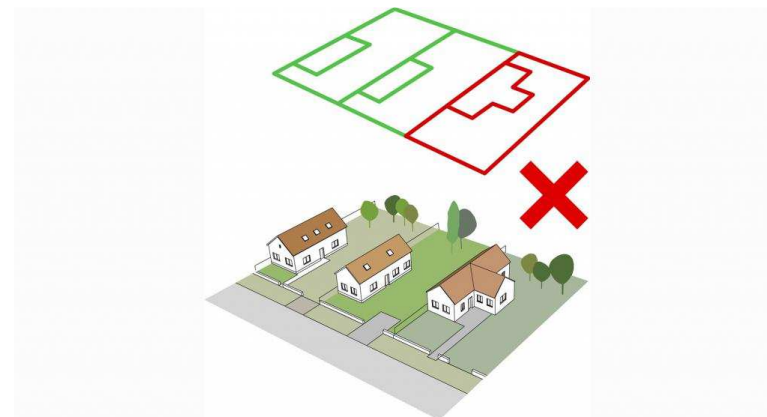
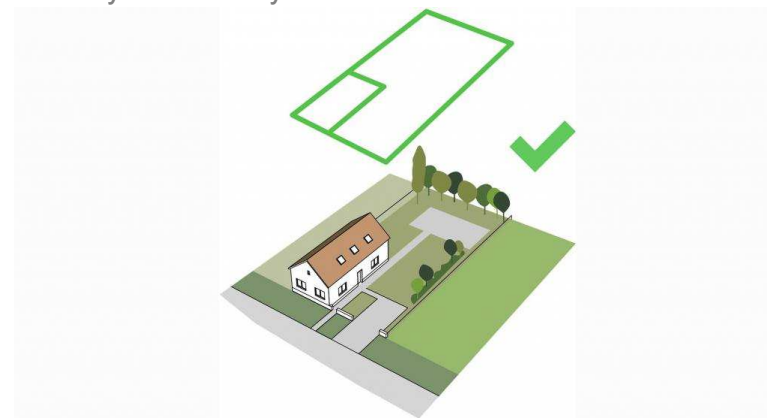
A településen még mindig a hagyományos építőanyagok, a visszafogott színek használata a legelterjedtebb. Az utcákon sétálva azonban találkozhatunk fémlemez kerítéssel és egyéb, a környezetétől idegen megjelenésű építészeti megoldással is. Nagykörű területén a visszafogott színvilág, a hagyományos építőanyagok (tégla, cserép, fa, stb.) használata ajánlott.

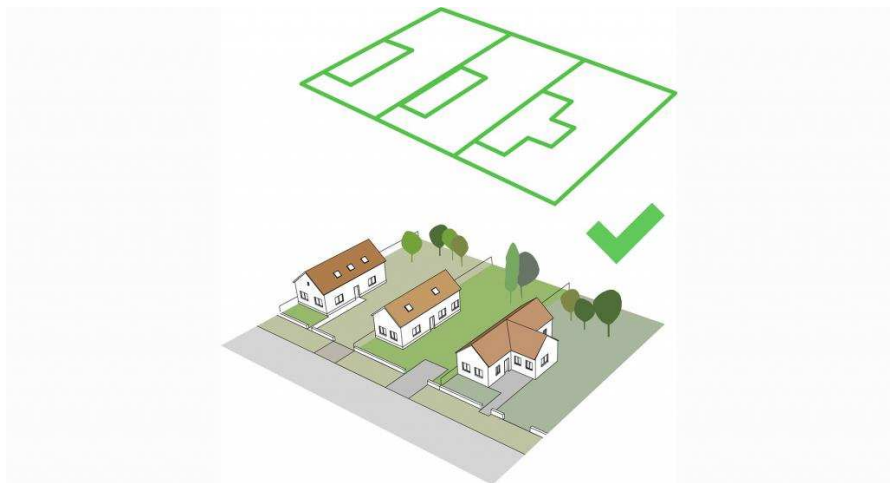
A hagyományos parasztházak lábazata venyige-fekete volt, falazata fehér. Javasolt ehhez igazodó színek használata. Nem ajánlott a kirívó színű, feltűnő homlokzatszínezés, a rikító színű fémlemez alkalmazása sem az épületeken, sem kerítésként.



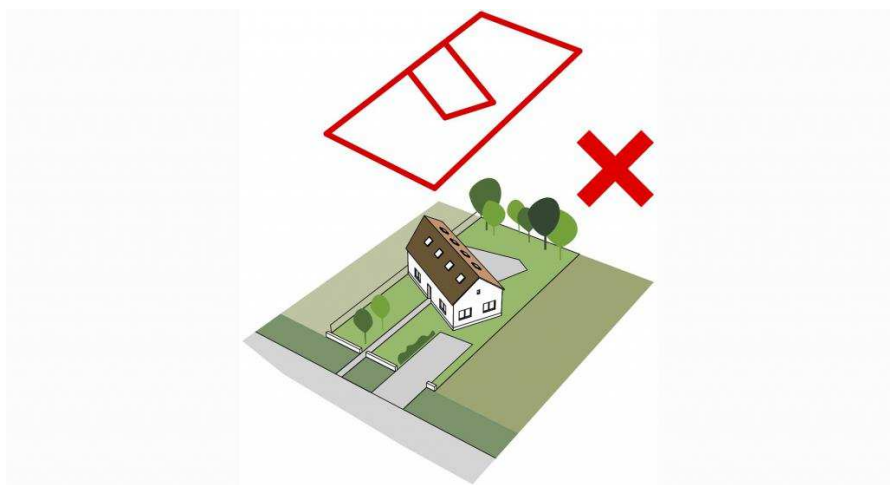
TELEPÍTÉS

Nagykörű területén az épületek a telekhatárokhoz igazodnak, azokkal párhuzamosan helyezkednek el, jellemzően azonos előkertek megtartásával. Az utcák harmóniáját meghatározza az épületek elhelyezkedésének ritmusa. Ezt a ritmust megtöri a többiekétől eltérő előkert kialakítása, vagy a telken belüli szabálytalan elhelyezés.





Forrás: Nagykörű várossá nyilvánítási kezdeményezése dokumentum



Forrás: Nagykörű várossá nyilvánítási kezdeményezése dokumentum

KERÍTÉSEK

Nagykörű területén a kerítések vegyes képet mutatnak. Jellemzően kismértékben áttört deszkakerítéseket találunk itt, de megtalálhatóak tömör és nagymértékben áttört kerítések is.



A település történelmi részén, a terület Tiszához közeli régi házai esetében javasolható a gyalogakácból készült fonott kerítés. Egyéb épületek esetében a deszkakerítés alkalmazása felel meg a hagyományoknak. A kerítések kialakításakor érdemes megfontolni növények alkalmazását is. A településen a kertvárosias hangulatot idéző kovácsoltvas kerítések építése nem javasolt.

A kerítések átgondolt kialakítása, gondos megtervezése nélkülözhetetlen feladat. Kialakításában, színvilágában illeszkednie kell a mögötte álló épülethez és az őt befogadó utcaképhez.



A hagyományos anyagok mellett ne feledkezzünk el a növényzet alkalmazhatóságáról sem.



KÖZTEREK, KÖZPARKOK

közterületek településképi útmutatója

A települések közterületei kialakításának, gondozottságának nagy szerepe van az ott élők, oda látogatók életére, hangulatára. Emellett valódi képet ad a településen élőkéről, lakóhelyükhöz való viszonyukról, lokálpatriotizmusukról.

A zöldfelületek Nagykörű esetében is meghatározó elemei az élhető településnek. A forró napokon árnyékot adó fáknak nagy szerepe van a megfelelő mikroklima kialakításában.



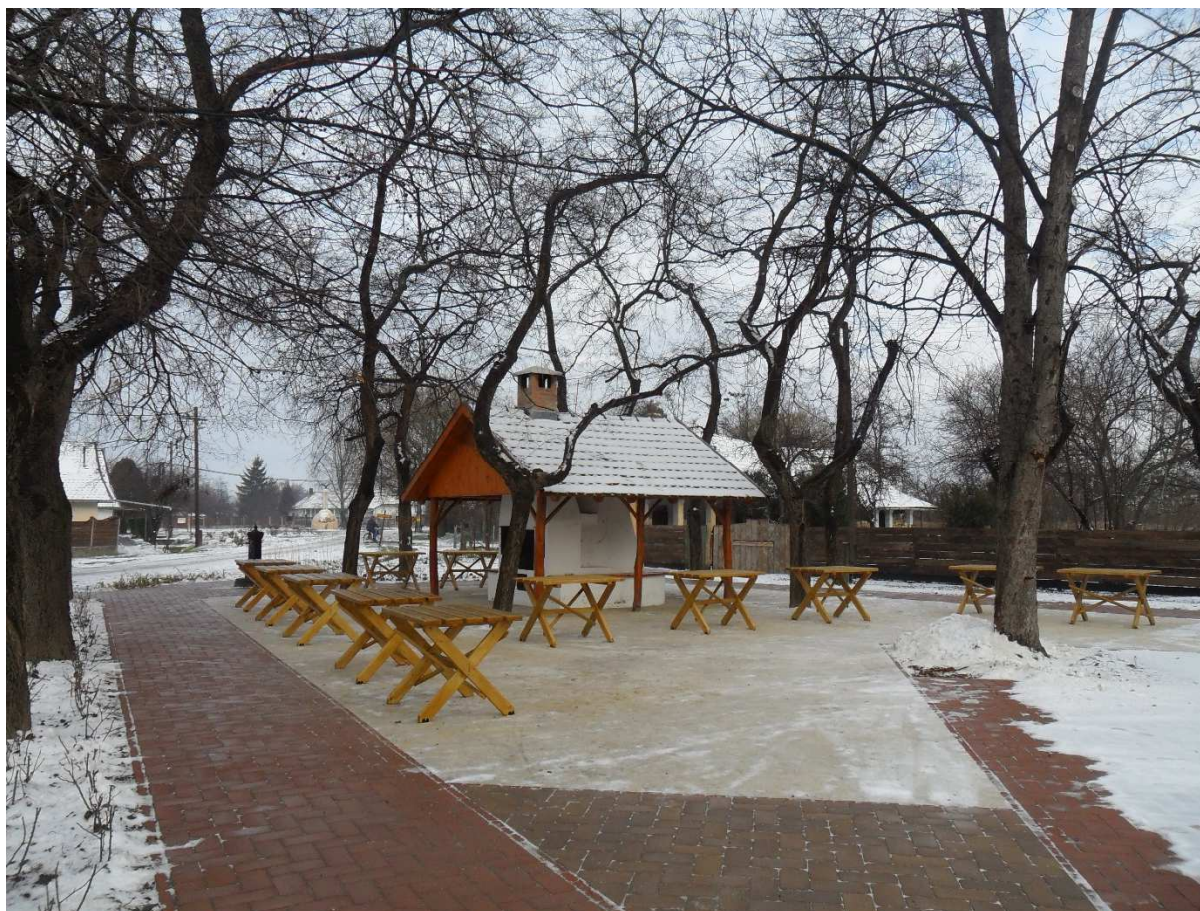
Forrás: Nagykörű várossá nyilvánítási kezdeményezése dokumentum

A település több, nagy fákkal árnyékolt, gondozott virágágyásokkal tarkított köztérrel rendelkezik. A terek kialakítása, az ott elhelyezett utcabútorok figyelemmel vannak a tér funkciójára. A terek kialakítására jellemző, hogy az itt időző lakosok, látogatók le tudnak ülni, a területek beszélgetések, rendezvények helyszínéül is szolgálni tudnak. A település utcabútorai egységes hangulatot árasztanak.



Forrás: Nagykörű várossá nyilvánítási kezdeményezése dokumentum

Az utcabútorok esetében törekedni kell az egységes megjelenésre és a gondos és rendszeres karbantartásra.



Forrás: Nagykörű várossá nyilvánítási kezdeményezése dokumentum

Nagyon fontos szerepe van a közterületek burkolatainak is. Esztétikai megjelenésük mellett funkcionálisan is meg kell felelniük. Fontos, hogy szerkezetük, kialakításuk könnyű mozgási lehetőséget biztosítson az idős, vagy mozgásukban korlátozott embereknek is. Megfelelő műszaki kialakításuk, rendszeres karbantartásuk nem csak a használatukat segíti, de élettartamukat is megnöveli. Tervezésüknél fontos szempont az egységes rendszerek és összehangolt színek kiválasztása.

UTCÁK



A település harmonikus megjelenésének fontos eszköze a növényzet. A fák, virágok kiültetése előtt gondosan mérlegelni kell településképi szerepüket is. Az okosan elhelyezett, színes virágok, növények

elterelhetik a figyelmet az építészetileg megkérdőjelezhető, nem megfelelő pontokról, vagy éppen ellenkezőleg, ráirányíthatják a figyelmet a szépre.

Akárcsak a településen található tereken, a lakóterületek utcái esetében is fontos a növényzet kialakítása. Az egységes fasorok végigvezetik a szemet az utcán, a telkenként különböző fajtájú és méretű fák megakasztyák a tekintetet. Nagykörű esetében a lakóutcák jellegzetes fasorai meggyfából állnak, melyek virágzáskor különleges hangulatot teremtenek. Javasolt az utcákban egyforma fajtájú, mégpedig a hagyományokkal rendelkező meggyfák egy időben való telepítése.



Forrás: Nagykörű várossá nyilvánítási kezdeményezése dokumentum



UTCABÚTOROK, BERENDEZÉSEK

Nagykörű település közterületein egymáshoz harmonikusan illeszkedő, egyedi tervezésű és gyártású utcabútorokkal, berendezésekkel találkozhatunk. Ezek a tárgyak kellemessé, széppé és hangulatossá varázsolják a környezetet.



Forrás: Nagykörű várossá nyilvánítási kezdeményezése dokumentum



HOMLOKZATKÉPZÉS

A településen élők és az itt építkezni szándékozók jelentős része évekkal ezelőtt felismerte, hogy Nagykörű számára milyen nagy jelentőségűvé válhat a hagyományos épületek megtartása, felújítása. Az évekkal ezelőtt megindult folyamat része volt a meglévő régi épületek megmentése, felújítása és hasznosítása, a már átalakított épületek visszaformálása, például az utca homlokzatok kétablakszemessé alakítása.



Forrás: Nagykörű várossá nyilvánítási kezdeményezése dokumentum

De ez a törekvés látható az anyaghasználatban és az épületek



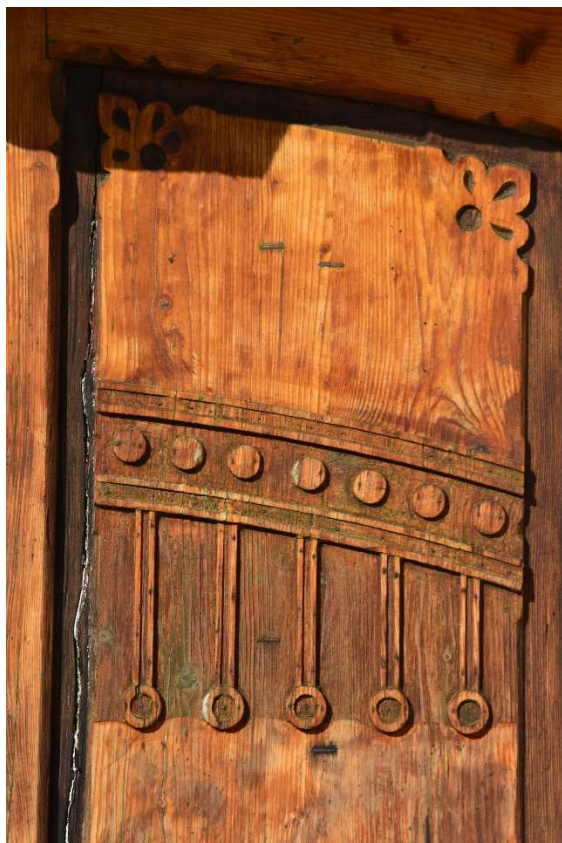
Forrás: Nagykörű várossá nyilvánítási kezdeményezése dokumentum

színvilágának kialakításánál is. A tetők cserépfedésűek, a nyílászárók fából készülnek, osztásuk hagyományos.

A törekvés eredménye ma már látható. Nagykörűben számos követendő, mintaként állítható épület készült el az évek folyamán-



RÉSZLETEK



Nagykörű több száz éves műtra tekint vissza és jelentős építészeti értékkel rendelkezik. A múlt hagyományos

építészeti elemeinek megőrzése, illetve átörökítése napjaink épületeibe létező helyi törekvés. Megvalósításának eredménye ma is tapasztalható.

NYÍLÁSZÁRÓK



OROMFALAK



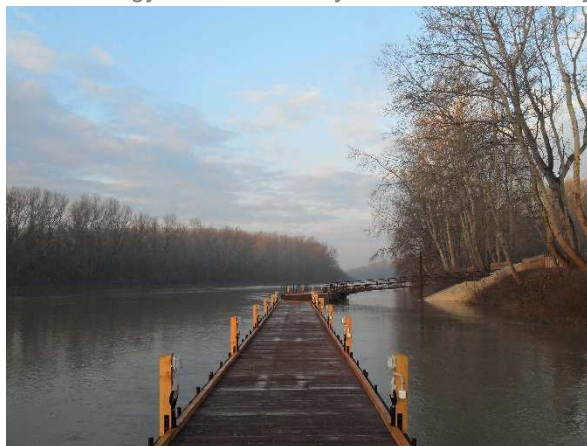
AJÁNLÁSOK / BEÉPÍTÉSRE NEM SZÁNT TERÜLET

*a településképi minőségi formálására
vonatkozó ajánlások: építészeti
útmutató*

Nagykörű beépítésre nem szánt külterületi része sokarcú. Turizmus szempontjából legmeghatározóbb a Tisza melletti homokos folyópart, a rejtelmes, kalandos árterület, a kanyargó Tisza gát. E területek természet közeli állapotának megtartása kiemelt feladat, természetesen minél szélesebb körű hasznosításuk mellett.



Forrás: Nagykörű várossá nyilvánítási kezdeményezése dokumentum



Az ártéren létesülő építmények tervezésekor elsődleges szempont, hogy ne zavarják az árhullámok levonulását, illetve kialakításuk, anyaghasználatuk következtében legyenek ellenállóak az évente többször betörő árvíznek. Emellett a környezetbe, tájba illesztés is kiemelt szerepet kell kapjon kialakításukkor.

Nagykörű mezőgazdasága szintén meghatározó a település életében. Elsősorban cseresznyéjéről híres település. A külterületi építkezésekkor a hagyományos anyag használatot és a tájba illesztést feltétlenül szem előtt kell tartani.

A település beépítésre nem szánt külterületi része az Anyita. A terület számos növény és állatfajnak biztosít élőhelyet.



Forrás: Nagykörű várossá nyilvánítási kezdeményezése dokumentum



*Forrás: Nagykörű várossá nyilvánítási
kezdeményezése dokumentum*



6.

JÓ PÉLDÁK / ÉPÜLETEK, ÉPÍTÉSZETI RÉSZLETEK

épületek, építészeti részletek (ajtók, ablakok, tornácok, anyaghasználat, színek, homlokzatképzés) kerítések, kertek, zöldfelületek kialakítása

A régmúltban épült, hagyományos épületeink az idő múlásával erkölcsileg és műszakilag is elavulnak. Különösen igaz ez a lakóépületekre, melyek az Alföldön hagyományosan, gyakran alapozás nélkül vályogból épültek. Födémüket fából készítették, tetőhéjazatuk eleinte nád, majd cserép volt. Hiába a törekvés, hogy eredeti állapotukban megőrizzük őket, ha felújított állapotukban nem tudunk funkciót adni nekik. Éppen ezért néhány

épület tájházként, múzeumként való megőrzése mellett a legfontosabb feladat a hagyományos épületek legalább részben történő megőrzése, az értékes építészeti részletek átörökítése, a településre jellemző utcakép megmaradásának biztosítása.

Forrás: <http://info.szolnok.hu>



Forrás: <http://szolnok-taban.blogspot.hu>



Szolnok Tabán

A régi hagyományos épületek esetében – főleg azokon a helyeken, ahol még több ilyen ház is található az utcában - törekedni kellene a még meglévő épületek, épületrészek megőrzésére. Esetükben a tulajdonosok megváltozott igényei gyakran felvetik a bővítés szándékát. A hagyományos, utcára merőleges gerincű lakóépületek bővítésére többféle, a település karakterét megőrző lehetőség van. Ilyenek pl.:

- keresztzárny hozzáépítése az utcafronti homlokzattól visszahúзва úgy, hogy a bővítés az utcaképet, az épületek ritmusát lehetőleg ne változtassa meg jelentősen,
- hozzáépítés a régi épület részleges bontásával, úgy, hogy az utcafronti épületrész megmaradjon, a bővítés az udvari részen épüljön meg,

- amennyiben az épület szerkezete lehetővé teszi, tetőtér-beépítéssel is bővíthetők az épületek. Ebben az esetben a tetőtéri ablakokat úgy kell kialakítani, hogy a tetőforma jellegében ne változzon.

Új épületek építése, illetve a meglévő épületek átalakítása, bővítése esetén az építészeti karaktert meghatározó elemek átörökítésére kell törekedni. Ezek a következők:

- a hagyományos épület tömegének arányai,
- a hagyományos épület tömegalakítása,
- a hagyományos utcai homlokzatképzés részletei,
- a hagyományos méretű és osztású ablakok,
- a hagyományos anyag és szín használat.

A hagyományos tömegképzés, formakincs átörökítésére több jó példát is találunk.

Forrás: <http://epiteszforum.hu>



A szolnoki Tabán régi halászházai az idők folyamán műszakilag elavultak, tönkrementek. A terület újjáépítése során a tervezők mind településszerkezeti, mind építészeti szempontból nagy figyelmet fordítottak arra, hogy átörökítsék a Tabán eredeti hangulatát. Ennek érdekében megtartották az utcahálózat szabálytalan, girbegurba vonalvezetését. Az épületek bár méreteikben, léptékükben nagyobbak az eredetileg itt állóknál, arányaikban megfelelnek azoknak.

Lakóépület a szolnoki Tabán területén / Álmosdi Árpád, Csendes Monika, Pölös István



Régen



Most



Lakóépület homlokzata a Zagyva felől. Bár az épület teljes mértékben a XXI. század építészeti megjelenését hordozza, múlthoz való kötődése vitathatatlan. Az épület arányai, nyílászáróinak mérete, színhasználata és homlokzati felülete mind a régebben itt lévő halászházak építészeti karakterének átörökítései.



Forrás: <http://epiteszforum.hu>

A Makovecz Imre által tervezett Mogyoró-hegyi Mócsai-tanya sokkal egyértelműbben idézi a múltat, építi egymás mellé a jelennel, illetve jövővel.



Makovecz Imre / Lendva színház

Forrás: <http://www.mma.hu>



Egy, a régi csűrök hangulatát idéző XXI. századi épület.



Hernád közösségi ház / Balázs Mihály
Forrás: <http://epiteszforum.hu>

Sajnos az elmúlt évtizedekben több természeti és egyéb katasztrófa is rákényszerített településeket teljes településrészek újjáépítésére. Két olyan példa is van, ahol a tervezők a hagyományos építészeti elemekhez visszanyúlva, a múlt értékét átörökítő beépítést hoztak létre.

Az egyik példa Tákos tiszai árvízben (2001) elpusztult településrészének újjáépítése.

Forrás: <http://tudasbazis.sulinet.hu>



A másik példa Kolontár vörösiszap-katasztrófa utáni újjáépítése. Turi Attila, Zsigmond László, Jánosi János

Forrás: <http://ordoguzo.blogspot.hu>



Egy régi csűr hangulatát idéző XXI. századi épület.



JÓ PÉLDÁK / SAJÁTOS ÉPÍTMÉNYFAJTÁK

*sajátos építményfajták,
reklámhordozók, egyéb műszaki
berendezések*

Az épületek és a növényzet mellett a reklámhordozók, hirdetőtáblák, cégérek is meghatározó elemei az utca- és településképeknek.



Forrás: <https://www.orszagalbum.hu>

Ezek az elemek lehetnek díszei településnek, de a meggondolatlanul, igénytelen anyaghasználattal és

színvilággal kialakított, rendszertelenül, odafigyelés nélkül elhelyezett berendezések bizony elronthatják a település hangulatát.

Ugyanilyen fontos szerepet játszanak az utcabútorok, az utca- és eligazító táblák, kandelábertek.



Forrás: <http://old.minap.hu>

Ezeknél a településképet meghatározó elemeknél törekedni kell az egységes kialakításra, akár egyedi tervezésű, akár kereskedelemben kapható berendezések telepítése tervezett.



A közterületen elhelyezett hirdetőtáblákat egységesen kell kialakítani, elhelyezésüket tervezetten végezni. A településkép érdekében a magánhirdetéseket is ezeken az egységesen kialakított és tervezetten elhelyezett felületeken szükséges elhelyezni, így elkerülhető a zavaros, rossz hatású megjelenés.

A közművek esetében törekedni kell azok rejtett, terepszint alatti elhelyezésére. A föld felett elhelyezendő műszaki berendezések eltakarását tervezetten kell megoldani.



Forrás: <http://www.oballaert.hu>



IMPRESSZUM

NAGYKÖRŰ KÖZSÉG

ÖNKORMÁNYZATA

www.nagykoru.hu

5065 Nagykörű, Május 1 út 1.

Központi telefon: 56/494-001

Fax: 56/ 494-351

E-mail: titkar@nagykoru.hu

KÉSZÍTETTE:

Nagykörű Község Önkormányzata

SZÖVEG: Farkas Renáta
Szabó Szidónia

FOTÓ: Jerkovics Zsófia
Farkas Renáta
Tóta Gábor

